

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Варенья Н.М.

аспірант,

Національна академія Служби безпеки України

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЗРОСТАЮЧИХ ЗАГРОЗ ТЕРОРИСТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Тероризм є одним із найбільш небезпечних злочинів проти основ конституційного ладу та безпеки держави. Навмисні техногенні аварії є одним із сучасних військових засобів створення так званої лінії забезпечення або частиною стратегії «випаленої землі», залякування населення, обвинувачення ворога у причинах техногенних аварій, що є елементом гібридної війни. Відповідно до Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 01.07.2010 року №2411-VI основними завданнями внутрішньої політики держави у сфері національної безпеки та оборони є своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам [1].

Законом України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 №638-IV визначено поняття технологічного тероризму – це злочини, що вчиняються з терористичною метою із застосуванням ядерної, хімічної, бактеріологічної (біологічної) та іншої зброї масового ураження або її компонентів, інших шкідливих для здоров'я людей речовин, засобів електромагнітної дії, комп'ютерних систем та комунікаційних мереж, включаючи захоплення, виведення з ладу і руйнування потенційно небезпечних об'єктів, які прямо чи опосередковано створили або загрожують виникненням загрози надзвичайної ситуації внаслідок цих дій та становлять небезпеку для персоналу, населення та довкілля; створюють умови для аварій і катастроф техногенного характеру [2]. З цього визначення видно, що законодавець описує поняття техногенного тероризму, як складову частину технологічного тероризму.

Факторами, що впливають на рівень терористичної загрози, є функціонування на території України диверсійно-привабливих об'єктів підвищеної небезпеки, значна кількість яких виступають об'єктами критичної інфраструктури, та незадовільний рівень фізичної охорони вказаних об'єктів. Серед різних типів терористичних загроз техногенного та технологічного характеру, які на сьогодні існують – найнебезпечнішими є – ядерна, хімічна та біологічна. При цьому застосування ядерно-радіаційних матеріалів в терористичних актах мають найбільш високу вірогідність. Це обумовлено різними факторами, одним з найбільш значимих серед яких є неможливість створення ефективного захисту від іонізуючого радіаційного випромінювання

та його довготривала післядія, а також найбільша уразливість для населення і навколишнього середовища внаслідок радіаційного забруднення [3, с. 105].

Антитерористична операція у східних областях України ведеться в старопромисловому регіоні, де територія насичена техногенно-небезпечними об'єктами: шахтами, каналами, продуктопроводами, підприємствами військово-промислового комплексу, термін експлуатації який часто є вичерпаним і вони являють собою небезпеку навіть у штатному режимі експлуатації. Стає все зрозумілішим, що екологічні наслідки техногенних аварій, спричинених бойовими діями, за масштабом суттєво перевищують збитки, завдані безпосереднім застосуванням зброї. Загальна вразливість регіону відносно до загроз техногенного характеру (з урахуванням спровокованих ескалацією соціально-політичних і військових ризиків) виросла до неприйнятної межі. Іншими словами, ризик катастрофи критично зростає при зростаючій імовірності техногенної аварії [4].

Внаслідок артилерійських обстрілів було пошкоджено кілька екологічно небезпечних виробництв, серед яких Авдіївський та Ясинівський коксохімічні заводи, Лисичанський нафтопереробний та Краматорський верстатобудівний заводи, а також підприємства «Точмаш» і «Стирол» та завод із виробництва вибухівки в Петровському на Луганщині. Всього в зоні бойових дій постраждало понад п'ятсот підприємств. Пошкодження ліній електропередач в результаті артилерійських обстрілів спричинило відключення обладнання для відкачування води з шахт на декілька днів, що призвело до їхнього затоплення. На сьогодні це вже стало причиною незворотних змін у підтопленні ґрунтів, що призводить до руйнації будівель і фактичної неможливості їх відновлення на цій території. В результаті підтоплення шахт третину забудов відновити не вдасться з причини зміни гідрогеологічних умов [5, с. 10]. Обсяг економічних збитків від екологічних катастроф, спричинених техногенними аваріями під час бойових дій часто досить важко підрахувати. В більшості випадків дешевше і технологічно простіше відновити населений пункт або підприємство на новому місці, ніж рекультивувати територію, що постраждала від техногенної аварії, спричиненої бойовими діями. Такі природно-господарські об'єкти, як шахти, кар'єри, греблі, канали у більшості випадків взагалі не підлягають відновленню. За цими характеристиками ми можемо порівнювати екологічні наслідки бойових дій на Донбасі із наслідками застосування тактичної ядерної зброї або Чорнобильської катастрофи [3, с. 176].

При оцінці організаційно-правових основ забезпечення техногенної безпеки в умовах збільшення терористичної загрози виявляється, що найбільш складним завданням є моніторинг та аналіз саме терористичних ризиків, що обумовлено самою природою інформації та даних, які використовуються при цьому. В сучасних умовах, що характеризуються тенденцією до наростання загроз тероризму на тлі глобальних кризових процесів у фінансово-економічній сфері, актуальність проблеми оцінки терористичних ризиків для критичної інфраструктури загострилася ще більше, адже без оцінки ризиків не можливе їх ефективне зниження [6, с.16].

Сьогодні міжнародними та національними інститутами влади активно розробляються нормативно-правові, організаційно-технічні та інші спеціальні заходи протидії терористично-техногенній загрозі. Зокрема, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків» від 18 лютого 2016 р. № 92 визначає механізм функціонування єдиної державної системи запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків, рівні терористичних загроз та заходи реагування суб'єктів боротьби з тероризмом на загрозу вчинення або вчинення терористичного акту [7]. При цьому організаційно-технічні заходи потребують негайної подальшої розробки та впровадження в систему спеціалізованої ядерно-радіаційної безпеки держави. Виходячи з того, що для здійснення зазначених терористичних актів терористам необхідно отримати ядерні чи радіаційні матеріали, боротьба з викраденням та несанкціонованим переміщенням радіоактивних речовин – один з основних шляхів у системі превентивних заходів протидії загрозі ядерного тероризму. До найбільш дієвих складових запобігання цим негативним явищам є впровадження нових технологій радіаційного контролю з підвищеною чутливістю та можливостями інтелектуальних систем обробки і аналізу інформації [8].

Однак, на нашу думку, важливою особливістю, яку слід брати до уваги при розробці організаційно-правових основ забезпечення техногенної безпеки в умовах збільшення терористичної загрози, зокрема в нашій країні, є те, що різні сфери забезпечення життєдіяльності держави мають занадто різний досвід урахування загроз тероризму. Наприклад, на оборонних та ядерних об'єктах, на авіатранспорті історія урахування загроз зловмисних дій в т.ч. терористичного характеру, налічує десятки років, а для трубопровідного та деяких інших видів транспорту терористичні акти не розглядаються як можлива причина надзвичайних ситуацій, що можуть призвести до важких наслідків, включаючи людські жертви [9]. З огляду на це, існує потреба внесення відповідних змін до Закону України «Про трубопровідний транспорт» від 15.05.1996 № 192/96-ВР [10].

Окрім того, варто внести відповідні зміни у чинне законодавство, яке регулює повноваження суб'єктів сектору безпеки і оборони у сфері протидії техногенному тероризму. Важливим є виразне закріплення функцій та завдань підрозділів МВС, щодо забезпечення техногенної безпеки та збереження критичної інфраструктури держави.

Отже, терористичні акти, наслідками яких є техногенні катастрофи надзвичайного характеру, є особливо руйнівними для екологічного середовища України та сусідніх держав, а також є катастрофічно небезпечними чинниками для життя і здоров'я людей, господарських об'єктів. Це все є елементами гібридної війни, яку проводить в Україні агресор.

Забезпечення техногенної безпеки та захист стратегічно важливих об'єктів інфраструктури повинно стати головним напрямком політики у сфері національної безпеки, оскільки у становищі, що склалося, результати

терористичних актів можуть бути загрозою життю і здоров'ю всьому людству. Потрібно розвивати систему забезпечення антитерористичної безпеки, яка відповідала б стандартам провідних держав світу, а також створити дієвий механізм запобігання, реагування та протидії терористичним загрозам, життю і здоров'ю громадян України, установам і об'єктам державної власності України поза її межами.

Список використаних джерел

1. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 року №2411-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 №638-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Кузніченко С.О. Техногенний тероризм: джерела, типологія, концепція протидії / С.О. Кузніченко // Зб. наук. пр. Харківськ. центру по вивченню орг. злочинності спільно з Американськ. ун-том у Вашингтоні. Вип. 7. – Х. : Східно-регіон. центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2014. – С. 105-131.
4. Костюченко Ю. Когерентна катастрофа: про палаючі заводи і здоровий глузд [Електронний ресурс] / Ю. Костюченко / Офіційний сайт «Еспресо-ТВ» 2014. – Режим доступу : http://espresso.tv/blogs/2014/06/10/koherentna_katastrofa_pro_palayuchi_zavody_i_zdorovyuy_hluzd.
5. Забулонов Ю.Л., Лисиченко Г.В., Ковалевський В.В. Тероризм ХХІ століття – реальна загроза техногенно-екологічній безпеці // МНПК «Перший Всеукраїнський з'їзд екологів», Вінницький національний технічний університет, Секція 1 «Техногенно-екологічна безпека України і прогнозування ризиків. Переробка та утилізація промислових і побутових відходів». – 4-7 жовтня, 2006 р. – С. 10-11.
6. Телешун С. Політико-правові передумови боротьби з тероризмом в Україні / С. Телешун // Право України. – 2013. – № 12. – С. 15-18.
7. Про затвердження Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 р. №92 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248852549>
8. Техногенні та екологічні ризики терористичних загроз // «Нова Україна» Інститут стратегічних досліджень // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: newukraineinstitute.org/media/news/529/file/2%20небезпека.pdf
9. Щодо оцінки ризиків та загроз тероризму для елементів критичної інфраструктури держави : аналітична записка [Електронний ресурс] / Нац. ін.-т стратег. досл. при Президентові України. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1205/>.
10. Про трубопровідний транспорт: Закон України від 15.05.1996 №192/96-ВР // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>